

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

Mohay Klára

konzulens: Hory Gergely PhD

Diploma-előkészítő tanulmány

Urbanisztika Tanszék

Építészmérnöki Kar

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	3
I. 1. Témafelvetés.....	3
I. 2. Szakirodalom	4
II. A társadalmi megosztottság térbeli vonatkozásai	5
II. 1. Szociológiai fogalmak térbeliségre utaló metaforákkal	5
II. 2. Térí trialektikák.....	6
II. 3. Terek, mint a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartói	7
II. 4. Az inkluzivitás térbeli lehetőségei	9
III. Mélyszegénység Magyarországon	11
III. 1. Fogalmak.....	11
III. 2. Helyzetáttekintés	12
III. 4. A segítségnyújtás módjai.....	14
IV. Lokális kontextus	15
IV. 1. Mélyben és Reményben Alapítvány	15
IV. 2. A helyszín	16
IV. 3. Fotódokumentáció.....	20
IV. Következtetések	24
V. 1. Elméleti következtetések.....	24
V. 2. Gyakorlati következtetések	25
Hivatkozások.....	25
Függelék.....	27
Interjú a Mélyben és Reményben Alapítvány vezetőjével (2024. 01. 03.)	28

I. Bevezetés

I. 1. Témafelvetés

A társadalmi egyenlőtlenségek nagymértékű növekedése, a gazdasági olló kinyílása állandóan jelenlevő probléma. A magyarországi valóság a reprezentált javuló statisztikákkal ellentétben nem mutat biztató képet.

A megalapozó tanulmány két elméleti alappillérét a szociológiai-filozófiai értelmezésű társadalmi tér fogalmának ismertetése, valamint a hazai mélyszegénység aktuális helyzetének felvázolása adja. A bemutatott elemzések iránymutatásul szolgálnak egy választott civil szervezet számára készülő ház építészeti döntésinek meghozatalához, térszervezési és programalkotási kérdéseinek megválaszolásához a lokális kontextus szűrőjén keresztül.

Az első kiindulópont tehát a társadalmi minták térbeíródásának vizsgálata. A társadalomtudományok tér felé fordulása (*spatial turn*) során számos térelméleti koncepció kidolgozásra került. Lefevbre (majd később a nyomán Soja is) munkássága biztosítja a többsíkúra bontott térbeliség kiinduló gondolatait, melyben a tér, mint fizikai-mentális-társadalmi folyamatok hatására folyamatosan (újra)termelődő entitás jelenik meg. Megalapozzák a társadalmi tér fogalmi rendszerét, trialektikájuk állandó hivatkozási alapul szolgál a relacionista térelméleti megközelítésekhez.

A felvetett témához egy lépéssel közelítve ezt néhány kifejezetten társadalmi különbségekre kihegyezett elmélet követi. Bourdieu és Löw mindketten a fizikai és a társadalmi szövet egymásra ható struktúráit fejtegetik, olyan fogalmakkal emberi léptékbe helyezve az elvi síkon felépített teóriákat, mint a *habitus* és az *atmoszféra*. Sarkalatos elem a fizikai (konstruált) környezet strukturáló hatása, amely egyes egyének vagy rétegek képviselőinek bizonyos terekből való kizáródásához vezethet – e folyamat gyakorlatilag értelmezhető a társadalmi megosztottág fenntartásaként.

Az efféle módon elsajátított tér koncepciójának beemelése továbbblendíti a gondolatfolyamot, s a szociológiától elrugaskodva a terek elsajátításának folyamatáról és a hozzá kapcsolható affordanciákról esik szó, melyek már-már építészetelméletként is értelmezhető fogalmak.

A másik kiindulási alapot az aktuális mélyszegénységről szóló helyzetkép megismerése adja. Az fogalmak tisztázását követően néhány általános szegénységi statisztikai adat és a hozzá fűzött magyarázatok körvonalazzák az aktuális állapotot. Mivel a kirekesztődés kockázata fokozottan érinti a legnépesebb etnikai kisebbséget, a cigányságot, így a roma népcsoportokról, kultúráról, a hátrányos megkülönböztetésről és az integráció lehetőségeiről is fontos említést tenni.

A segítségnyújtás különböző léptékű és támogatottságú módjainak bemutatása már a passzív szituáció ismertetésén túllép, pedzegeti az aktív cselekvés lehetőségeit. Az állami és a civil szervezetek

által lefedett támogatási rendszer működő és kevésbé működő modelljeit fontos ismerni egy adott helyre implementálható, jól funkcionáló program megalkotása érdekében.

A harmadik, gyakorlat-orientált és helyspecifikus rész a kiválasztott civil szervezet (Mélyben és Reményben Alapítvány, Kaposvár) tevékenységének rövid bemutatásával kezdődik. A konkrét, helybéli viszonyok leírása, a támogatott családok élethelyzetei és az alapítvány tapasztalatai is kifejtésre kerülnek, majd megfogalmazódik a programterv. A helyszín kiválasztásához a társadalomelméleti elemzések, s a program főbb pontjaihoz a helyzetkép és a különböző szervezetek hasonló kezdeményezései segítenek. A terek elsajátítása, a téri kötődés és az affordancia-elmélet az építészeti részletek célzott kialakításához járul hozzá.

I. 2. Szakirodalom

A térelméleti ismertetések főleg szociológiai művekből táplálkoznak. Berger Viktor *Térre szótt társadalmiság* (2018) c. kötete összegyűjti és rendszerezi a társadalomtudományok térhez való hozzáállását meghatározó térbeli fordulat jelentősebb szerzőit és azok elméleteit, viszonylag könnyen emészthető formában tálalva. Egyéb művek a célzott fejezetekhez szolgáltattak tanulságos olvasmányként. Pál Eszter által szerkesztett *Tér, tudomány, történet* (2019) könyv több nézőpontból megközelítve tárgyalja a térformák és társadalomtudomány összefüggéseit (pl. Pál Eszter: *Tér-kép és szociológia. A marginális ember és az idegen metaforái*). Az ELTE Eötvös Kiadó interdiszciplináris szöveggyűjteménye a *Tér - elmélet - kultúra* (2019) vezényszó alatt gyűjtött össze térelméleti szövegek fordításait, folyóiratcikkeit (pl. Edward W. Soja: *Harmadiktér. A földrajzi képzelőerő határainak kiterjesztése*). A építészetelméleti megközelítéshez Hory Gergely *Építés - Építészettudomány* folyóiratában megjelent cikke *Az elsajátítás értelmezése 20. és 21. századi térelméletekben, és egy vizsgálati keretrendszerének megalapozása* (2023), valamint Herman Herzberger *Lessons for Students in Architecture* (1991) című könyve szolgál hivatkozási alapul. Düll Andrea *Helyek, tárgyak, viselkedés* (2009) című könyve környezetpszichológiai gondolatokkal teszi teljessé a térbeliség elemzését.

A társadalmi részhez a Központi Statisztikai Hivatal adatai szolgáltattak számszerű forrásként, s az adatok fogalmi szinten való értelmezésében is segítséget nyújtva. Inspirációként szükséges megemlíteni a Durst Judit - Nyíró Zsanna - Bereményi Ábel szerkesztőtrío által összeállított *A társadalmi mobilitás ára* (2023), amely az integráció és a társadalmi mobilitás kérdéseiről gyűjt esszéket. A mélyszegénység helyzetére L. Ritók Nóra *Láthatatlan Magyarország* (2017) című könyve adott rálátást, aki első kézből, az Igazgyöngy Alapítvány vezetőjeként rengeteg tapasztalattal és szaktudással bír, könyvében megosztva az általa látott valóságot. Ezen felül számos hasznos információt és gyakorlati tapasztalatot, átélte példát osztott meg Mohayné Farkas Ibolya, a Mélyben és Reményben Alapítvány vezetője a vele készített interjú során.

A kaposvári Cseri dűlőről szerzett információk szintén az alapítvány vehetőjének személyes tapasztalataiból, elmondásából erednek, saját szerkesztésű térképekkel és helyszíni fotókkal kiegészítve.

II. A társadalmi megosztottság térbeli vonatkozásai

II. 1. Szociológiai fogalmak térbeliségre utaló metaforákkal

A nyelvi megformálás nem csupán egysíkú megjelölései tárgyakkak, jelenségeknek és fogalmaknak, hanem benne rejtve az adott dologgal kapcsolatos gondolati síkok is értelmezhetőek, s hozzá fűződő sajátos viszonyrendszer képeződik le. A verbalizáció, mint elsődleges emberi képesség tükrözi, hogy hogyan látjuk a valóságot.¹ A metaforikus szóhasználat és létrehozott képzettársítás egymást kölcsönösen formálják. A nyelvek alakulnak, fejlődnek, reflektálnak a jelentésük vagy a kapcsolódó hozzáállás változásához.

A társadalmi rendszert jellemző fogalmak között gyakran megjelennek térbeliségre utaló kifejezések, amelyekhez – tudatosan vagy tudattalanul – téri koncepciókat társít az ember. Már maga a társadalmi hierarchia is feltételezi a vertikális klasszifikációt, amely általában minden hatalmi és morális rendszert átszö². Megjelöli a *felsőosztályt*, a magasban, az érinthetetlen csúcson lévőket és az *alsóbb* rétegeket, a *mélyszegénységben* tengődőket. Ők a társadalom *peremére* szorultak, a *kívülállók*.

A városhoz kötődő cselekvésekhez, amely hagyományosan a pezsgőbb élet, a gazdagság színtere, szintén inkább olyan szókapcsolatok társulnak, amelyek a centrumot, a „belső körben létet” avagy felsőbbiséget érzékeltetik – *bemegyek a városba, felmegyek Budapestre*. Nagyon ritkán esik szó arról, hogy *kimegyek a központba*.

Nem kizárólag a köznyelv, hanem tudományos szövegek is használnak hasonló kifejezéseket. A marginális ember a simmeli idegenkonceptió újraértelmezése. Míg az *idegen* egy távoli kultúrát közel hozó kereskedőben testesül meg, a marginális ember inkább a földrajzi mobilitás, a migráció terméke. A különböző kulturális, etnikai, vallási háttérrel rendelkező csoportok egymásmellettsége, együttélése feszültségekkel teli helyzetet szül és bizonytalanságot kelt. A marginalitással együtt járó súrlódások zavart okoznak, s a marginális tudat változását. A fogalom kiterjesztett változata nem csupán a földrajzi vándorlással, hanem társadalmi mobilitással is összeköti a marginális létet, amely elszakadva a fizikai távolságtól inkább gyors és jelentős társadalmi osztályváltásra fókuszál.³ A marginális ember akár

¹ (Pál 2019.)

² (Berger, Térré szöött társadalmiság 2018)

³ (Pál 2019.)

értelmezhető a romák helyzetére a mai Magyarországon, amely feloldása az elmúlt másfél évszázad során nem történt meg.

E kis fejezet csupán azt hivatott kiemelni, hogy már az kifejezésmódban is mennyire hangsúlyosan jelen vannak az utalások a térbeliségre. A metafora nem mindig egyezik a valós térbeliséggel, például rögtön a szociális távolság nem feltételezi a térbeli távolságot is. Ám gyakran az egyfajta eredendő megtapasztaláson alapuló fogalmak túllépnek az absztrakt relációra, s a térbeli megjelöléssel dolgozó kifejezések valóságos térbeli viszonyokként is értelmezhetőek.⁴

II. 2. Téri trialektikák

A társadalomtudományokban a térről való gondolkodás két fő iránya különíthető el. Az abszolutista felfogás az objektív létező tér elvét vallja, mely egy mindent magába foglaló, önálló tartálytérként értelmezhető, míg a relacionizmus elméletében ettől elszakadva a tér időhöz és társadalomhoz hasonló dinamikus változása, állandó újratermelődése jelenik meg⁵. A XX. század utolsó évtizedeiben bekövetkező térbeli fordulat során fokozatosan előtérbe kerülő relacionális gondolkodás képviselői körében a tér maga az entitások közti kapcsolatrendszer⁶, a cselekvések hozzák létre, egyfajta társadalmi és kulturális termelés eredménye.

II. 2. 1. Lefevbre trialektikája

A társadalmi tér értelmezése inkább a relacionista elvekben jelenik meg. Első és állandó hivatkozási alap Lefevbre szociálkonstruktivista filozófus térelméleti munkássága. A modern duális gondolkodásán túllépve a térbeliség trialektikus leírását szorgalmazta. Elmélete szerint minden társadalmi rendszer létrehozza a saját terét, mely a társadalom különböző kapcsolatrendszereinek, hatalmi és politikai viszonyainak lenyomata, s amely tér egyszerre fizikai és társadalmi struktúraként állandóan (újra)termelődik.⁷

A tér három, egymással összefüggő és átfedésben lévő rétege az érzékelt tér avagy a tárgyakorlatok, az elgondolt tér, azaz a tér reprezentációi és a megélt tér, tehát a reprezentáció terei. A fizikai és mentális tér dichotómiájának feloldására születik meg a harmadik kategória, mely nem csak átmenet, hanem új dimenziókban ad helyet a szubjektív, társadalmi térnek.⁸ A térkategóriák kölcsönösen hatnak egymásra, a tér termelése a három folyamatos interakciója során valósul meg. Lefevbre fókuszában inkább a folyamat értelmezése és történeti keretbe helyezése áll, térelméletének rendszerezése és

⁴ (Pál 2019.)

⁵ (Berger, Térré szótt társadalmiság 2018)

⁶ (Berki 2015, 5)

⁷ (Berger, Térbeliség és társadalmiság ... 2019, 19)

⁸ (Berger, Térré szótt társadalmiság 2018)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

továbbgondolása Soja nevéhez fűződik.⁹

Dimenzió	Jelleg	Términőség	„Társas” aspektus	„Egyéni” aspektus
materiális termelés	fizikai	észlelt tér	térbeli gyakorlat	észlelés
tudástermelés	szellemi	elgondolt tér	térreprezentáció	elgondolás (megtervezés, elképzelés)
jelentéstermelés	társadalmi	megélt tér	reprezentációs terek	megélés

A táblázat forrása: (Berger, Térré szőtt társadalmiság 2018, 128)

II. 2. 2. Soja és a harmadiktér

Soja a bináris kategorizáláson túlmutató megélt teret harmadiktérként aposztrofálja. Az elsőtér az empirikusan megtapasztalható, érzékelhető, objektív tér a percepción alapszik. A másodiktér a mentális, szellemi koncepciókból eredeztethető, a térről való gondolkodás és ideák összessége¹⁰. A harmadiktér egyszerre valóságos és elképzelt¹¹, ez a tér adott perspektívából való szemlélésének, értelmezésnek helye. Egy fontos aspektusa van még a harmadiktérnek: a szerző ezt jellemzi úgy, mint az „ellenállás tere”, az elnyomás elleni fellépés platformja.¹²

A térbeliség hármasságához az emberi lét háromelemű fogalmi megragadását rokonítja, amely részei (térbeliség – társadalmi lét – időbeliség) hasonló egymásra ható és kölcsönösen építő-alakító kapcsolatban állnak.

II. 3. Terek, mint a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartói

II. 3. 1. Bourdieu és a konstruált terek

A társadalom különböző tagjai által elfoglalt helyek felé közelítve szót kell ejteni Bourdieu francia filozófusról, aki a mindent átszövő (társadalmi) viszonyrendszer objektív térbe történő manifesztálódásáról gondolkodik a XX. század második felében. A fizikai tér és a társadalmi tér egymásra hatása adja a konstruált vagy *elsajátított* teret, amely cselekvések révén jön létre, attól elválaszthatatlan.¹³

A francia szociológus elmélete szerint a társadalmi különbözőségeket térbeli differenciálódást eredményeznek. Minden társadalmi rétegre jellemző finansiális kényszer, szocializációs múlt és jövőbeli lehetőségeik és sajátos szokásrendszer megteremtik a számukra „otthonos” teret. Bizonyos

⁹ (Berki 2015)

¹⁰ (Berger, Térré szőtt társadalmiság 2018)

¹¹ (Berki 2015, 12)

¹² (Soja 2019, 55)

¹³ (Hoy 2023)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

helyek megkívánnak bizonyos viselkedésmintákat, melyek tükrözik felhasználóik habitusát, melytől eltérve diszkomfort, a nem-oda-valóság érzete keletkezik a más habitusú egyénben – aki ennek eredményeképp nem is fogja magáénak érezni és használni a teret (pl. múzeumok, templomok, kocsmák). A folyamat értelmezhető városi léptékben az eltérő presztízsű negyedekre, peremterületekre vonatkoztatva, vagy épületek szintjén is. A hasonló habitusúak egymás közelségébe tömörülése adja a „gettóhatást”, amely a térbeli közelséggel együtt járó, öngerjesztő folyamat.¹⁴

A *habitus* és a fizikai környezet egymást újratermelő struktúrák. Ezek tehát nem eredendően, természetyszerűen adott szituációk, hanem társadalmi konstitúció következményeként alakultak ki, s cserébe fenn is tartják azokat.¹⁵

II. 3. 2. Martina Löw és a relacionista struktúrák

Löw relacionális térszociológiájában a terek dinamikus koncepcióként jelennek meg. A diszpozíció és szintézis együtteseként létrejövő terek a különböző cselekvők számára ugyanabban a térben akár különböző términőségeket is létre tudnak hozni.¹⁶ Bourdieu-höz hasonlóan a dialektikusan egymást újratermelő társadalmi és fizikai terekben gondolkodik, a térbeli struktúrák és az azokat létrehozó cselekvések összekapcsolódása, gátló és támogató hatása központi téma. A német szociológus a habitusra és az objektum és szubjektum között létrejövő atmoszférára is hangsúlyt fektet.

A társadalmi egyenlőtlenség, azaz a javakhoz való eltérő mértékű hozzáférés, a terek létrehozására, alakítására való képességben is aszimmetriát eredményez, hiszen a pozicionáláshoz szükség van az erőforrások valamilyen szintű birtoklásához. A terek strukturáló hatására bizonyos habitusú egyének zavart, bizonytalanságot, diszkomfortot éreznek egy helyen, míg mások ösztönösen tudják a megfelelő viselkedésmódot produkálni. Így a befogadásra vagy éppenséggel kizárásra gyakran nem szükséges komplex intézkedések tétele, az atmoszféra hatására, amely a cselekvő társadalmi háttéréből, neméből adódó észlelése, megtapasztalása az adott helynek, az idegenség és kívülállóság érzete ösztönszerű távolságtartást, távolmaradást idéz elő. A folyamat fenntartja a társadalmi különbségeket.¹⁷

II. 3. 3. A társadalomelmélet tanulságai

A fizikai (konstruált) környezet strukturáló hatása fontos szempont a mélyszegénységben élő rétegekkel való foglalkozásban és a mobilitásuk támogatásában, hiszen a fentiek alapján kijelenthető, hogy egy leszakadó társadalmi rétegben való szocializálódás már önmagában, a kialakuló *habitus*ból

¹⁴ (Berger, Térre szőtt társadalmiság 2018)

¹⁵ Uo.

¹⁶ (Berger, Térre szőtt társadalmiság 2018)

¹⁷ Uo.

kifolyólag előirányozza a kitörés nehézségét, amelyet pusztán anyagi segítséggel nem változtatható meg. A *habitus* és a környezet kölcsönösen egymást alakító relációja rávilágít, hogy mindkét tényező egyenlően hangsúlyos a mobilizáció folyamatában s a változás elérése érdekében komplex, tudatos támogatás szükséges.

Az alsóbb társadalmi csoportokra fókuszálva a térbeli struktúrák elbizonytalanító hatása fokozott figyelmet igényel. A társadalmi mobilizáció egyik nehezen áthidalható problematikája gyökerezik ebben, ugyanis a megszokott környezetben elsajátított felhasználói automatizmusok, problémamegoldási módok és viselkedésminták az új vagy megváltozott fizikai és szociokulturális környezetben nem működnek, kirekesztettség, bizonytalanság, egzisztenciális éberség érzetét keltve a cselekvőben.¹⁸ Ezt nagyon nehéz áthidalni, csak fokozatos, több irányból induló – mind térbeli, mind pedig habitusból adódó – struktúraalakítással előmozdítható. A kulturális sajátosságok megismerése és a szocializáció folyamatának megértése segít elkerülni a csupán esztétizáló vagy szándékolatlanul kirekesztő elemeket használó építészeti megformálást, valamint előmozdítja a tudatos, nevelő hatású térbeliség kialakítását.

II. 4. Az inkluzivitás térbeli lehetőségei

A fentiekben felvázolt térelméleti koncepciók segítenek megérteni a mindennapokban tapasztalati úton, egyfajta ösztönként megjelenő érzeteket, képet adnak a társadalmi felépítés térbeli vonatkozásáról. Az átfogó elméletekből a cselekvés mozzanataira áttérve a térbeli viselkedések és a téralakítási képesség két meghatározó koncepciója kerül kifejtésre: az *elsajátítás* folyamata és az *affordancia* fogalma.

II. 4. 1. Az elsajátítás folyamata, mint az inkluzivitás előfutára

A terek elsajátításáról Bourdieu és Lefebvre is értekeznek. Bourdieu a már felvázolt konstruált tér szinonimájaként, s inkább elbirtokló, exkluzivitást sugalló értelemben használja az elsajátított tér fogalmát.

Lefebvre elmélete több oldalról közelíti meg az elsajátítás jelenségét. Felvetése szerint a folyamat során a cselekvő a környezetét olyan módon alakítja át, hogy az a közösség vagy az egyén igényeire reagáljon, azokat teljesítse be – mindezt anélkül, hogy hogy rombolná a folyamatot megelőző, kiindulási állapotot. Ez történhet fizikai síkon, tehát konkrét téralakító tevékenységekkel vagy mentális úton, amikor szimbólumok, jelentéstartalmak társítása eredményezi az elsajátítást.¹⁹ A tér és használója összhangba kerül. Nagyobb léptékű, urbanisztikai értelmezése a pusztán funkcionalista és gazdasági

¹⁸ (Dúll 2009.)

¹⁹ (Hory 2023)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

tényezők által formált város ellen tiltakozik, fókuszba helyezve az embert, aki nem csupán passzív használója, hanem aktív alakítója a városnak. A váratlanság, a rendezetlenség²⁰ a spontaneitásra s ezen keresztül az elsajátításra ad lehetőséget. A hatalommal való szembenállást is jelképezheti.

Ma a gyorsan változó igényekre és a környezet fenntarthatóságára való tekintettel még inkább fontos a rugalmas használatot lehetővé tevő, *polivalens*²¹ terek létrehozása. Az elsajátításra váró terek használó általi alakítást, befogadást, kiegészítést, étellel való megtöltést igényelnek. Lehet ez egy közösségi irodater rugalmas kialakítása a személyre szabhatóság érdekében, vagy egy lakás tetszőleges, igény szerinti flexibilis elrendezésének lehetővé tétele, de megtestesülhet egy városi köztér változatos használatában, mely hol koncerttérré, hol piacként funkcionál, vagy éppenséggel csak egyének által felruházott funkcióval történő megtöltésre váró objektumokkal van tele.²²

II. 4. 2. Affordanciák

Az elsajátítás koncepciójával összekapcsolható az *affordancia* fogalma, amelyet '30-as évektől publikáló Gibson amerikai pszichológus fogalmazott meg. A tárgyak azon funkcionális tulajdonságai az affordanciák, melyeket észlelve az ember képes meghatározni, hogy „mire valók a környezet különböző alkotórészei.”²³ Az ingerek bizonyos használatra, cselekvésre buzdítanak, melyek felfedezése a csecsemőkorra vezethető vissza.²⁴

Egy vízszintes felület például megfelelő lehet járásra, rápakolásra, leülésre a magassági elhelyezkedésétől, mozdíthatóságától függően. Textúrája, súlya további információt adhat használatának mikéntjéről. Egy lyukas felület nem kínálja magát tárgyak tárolására – persze számos környezeti és specifikus tényező befolyásolhatja még ezt, de alapvető észlelésből adódóan nem ez tűnik a felület elsődleges céljának.

Érdekes lehet elkülöníteni a funkció és a használat fogalmát. A funkció egy adott célnak megtervezett specifikációra, míg a használat a valós helyzetek által megtermékenyített, aktív és akár kreatív tevékenységre utal. A túlzottan kitalált, specifikus funkcióra tervezett tárgyak végül monofunkciós objektummá válhatnak, azonban a változatos affordanciákkal felruházott, akár egyszerű megformálású eszközök elősegíthetnek számos tevékenységet – valószínűleg alacsonyabb komforttal biztosítva a segítséget, mint egy specifikus funkciójú tárgy tette volna.

²⁰ (Sendra és Sennett 2020)

²¹ (Herzberger 1991)

²² (Herzberger 1991)

²³ (Dúll 2009., 41)

²⁴ (Dúll 2009.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

II. 4. 3. Térbeli tanulságok

Amikor a mélyszegénységbe születő gyermekek már 0 éves koruktól kezdődő lemaradását emlegetik, akkor ezt az affordanciák észlelésének kialakulásával is összefüggésbe hozható. A zárt, ingerszegény környezet, amelyben felnőnek, egyszerűen nem teszi lehetővé azt a fajta tanulási folyamatot, amely során a kisgyermek az élethez szükséges készségeket sajátítja el. A házakban gyakran egyetlen szűkös és rossz állapotú szoba szolgál az egész család (változatos korú gyermekek és szülők) élettereként, sokszor asztal, szék nélkül.²⁵ A koncentrációs készség és a kezűgyesség fejlődése, amely a későbbi tanulás záloga lenne, ellehetetlenedik. A játszás folyamata során a különböző felületek, anyagok és formák tapintása megragadása, mint a környezet megfejtésének, az én elkülönítésének, s így a közvetve az identitás kialakulásának folyamata²⁶ csorbul.

Az elsajátítással összefonódva az észlelt affordanciák könnyíthetők vagy éppen nehezíthetők a terek és tárgyak „birtokba vételét”. Egy tér belakása cselekvés útján történik, s ezek a szabad használatot generáló objektumok támogatják az elsajátítás folyamatát – jelenhet ez egy padkát, amin mindig gyerekek üldögélnek-játszanak, vagy egy kis kapaszkodót a beton támfalon, amely segítségével fel lehet mászni a tetejére.

III. Mélyszegénység Magyarországon

III. 1. Fogalmak

A tanulmányban szereplő s az általános szociológiai áttekintéshez elengedhetetlen fogalmak tisztázása, valamint a hozzájuk fűződő fontosabb megjegyzések következnek, zárójelben a forrás megjelölésével.

Hátrányos helyzetű (HH): az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) jogosult gyermek, nagykorúvá vált gyermek vagy fiatal felnőtt, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll: a szülő vagy a családba fogadó gyám alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, alacsony foglalkoztatottságú, vagy a gyermek elégtelen lakókörnyezetben, illetve lakáskörülmények között élő gyermek vagy fiatal felnőtt. (KSH 2021)

Halmozottan hátrányos helyzetű (HHH): az, aki esetében a HH-ként meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll, továbbá a családjából kiemelt, szakellátást nyújtó intézményekben elhelyezett, nevelésbe vett gyermek, valamint az utógondozói ellátásban részesülő, tanulói, hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt.

²⁵ (Mohayné Farkas 2023.)

²⁶ (Dúll 2009.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

(KSH 2021)

Mélyszegénység: azon közösségek, melyeket nagyon alacsony az iskolázottsági és foglalkoztatási ráta, erős települési, lakóövezeti, térségi, koncentráció és szegregáció, az ezekből következő súlyos szociális deficit és a hátrányos társadalmi helyzet újratermelődésének nagy valószínűsége jellemzi.

(Havas Gábor által összeállított kritériumrendszer - itthon használatos)

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény: főszabály szerint jogosult az a család, ahol az egy főre jutó jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 165 %-át (2023-ban: 47 025 Ft-ot) és a vagyonuk értéke nem haladja meg a törvényben meghatározott értéket) (KSH 2021)

Roma: a faji hovatartozás Magyarországon önbevallásos alapon működik a társadalomban, nem használatos objektív besorolás, hogy ki számít romának, és ki nem (KSH 2021) (megjegyzés: a roma és a cigánység rokonértelmű szavakként használatosak a tanulmányban, mind egyik, mind másik szó pejoratív értelmezése ellen kiállva)

Szegregátum: az aktív korú népességen belül, a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők, és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya mindkét mutató esetében magasabb mint 50 százalék. Azok a területek, ahol a lakosok számának legalább 40 százaléka a fent említett mutatók szerint alacsony státusú, veszélyeztetett területnek minősülnek.

(KSH 2021)

Szegénység: szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot, illetve egy embercsoportot abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló erőforrások (anyagi, kulturális és társadalmi) oly mértékben korlátozottak, hogy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban, amelyikben élnek

(Európai Tanács)

III. 2. Helyzetáttekintés

A társadalmi egyenlőtlenségének mértéke nem csak a mai Magyarországot, hanem az egész világot érintő, általános problémaforrás. A mélyszegénységbe süllyedés, az anyagi depriváció, a munkanélküliség, a hiányzó általános oktatás és ezek következményei mind az alsóbb rétegeket érintő nehézségek, amelyek csökkentése az élet különböző területeire fókuszáló, átfogó programokon, lokális stratégiákon és személyes segítségnyújtáson keresztül lehetséges. A szegénység és az etnikai alapú társadalmi kirekesztettség ellen a leszakadó társadalmi csoportok és térségek kiemelt kezelése, oktatási és képzési, egészségügyi, gazdaságfejlesztési valamint lakhatási projektek segíthetik a

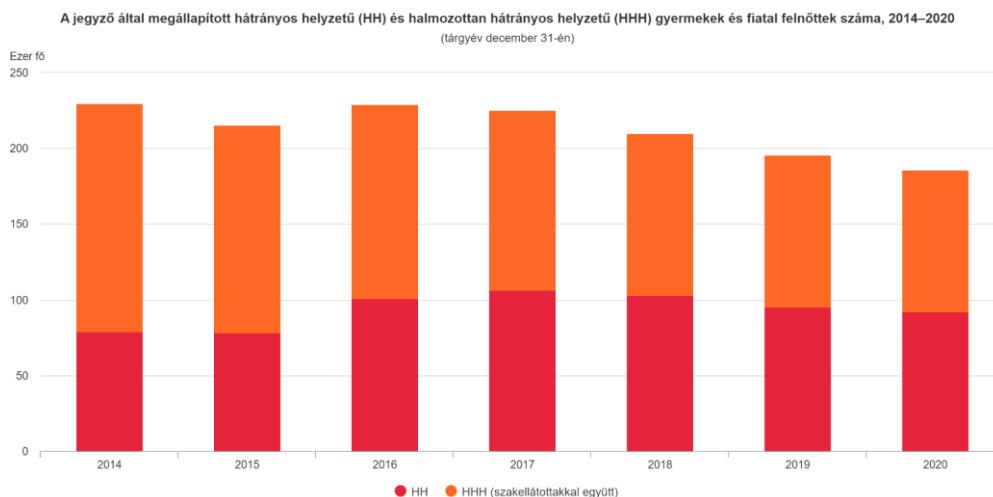
SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

szegénységi ráták javulását.²⁷

A mai magyarországi társadalom majdnem egyötöde érintett a társadalmi vagy vagyoni kirekesztődés kockázatával, s minden kilencedik gyermek hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetben van. A többségi társadalom tagjainak támogatása elengedhetetlen a helyzetkép javulása érdekében. A forró krumplihoz hasonlítás²⁸ pontosan megmutatja a hatalom hozzáállását a témához – senki nem akarja (s nem is tudja) sokáig kézben tartani.

Gyakran a diagramok és számadatok nem törekednek teljeskörűsége, csupán néhány számot felmutatva igyekeznek megfoghatóvá és elképzelhetővé tenni a többségi, értelmiségi buborékban élők számára a – számukra gyakran láthatatlan – helyzetet. Bár a számok nem hazudnak a közismert mondás szerint, azonban az ilyesfajta, gyakran politikai érdekek által befolyásolt „tényközlések” mögött gyakran áll egy-egy nem hirdetett apróbetűs rész vagy törvénykezési folyamat, amely a javuló számsorok háttérmagyarázatát adhatja. Így fontos kritikával kezelni ezeket.

A hátrányos helyzetű gyermekek körében a csökkenő tendencia részben a rendszeres gyerekvédelmi kedvezményre részesülők számának csökkenése és a közmunkaprogram bevezetése eredményeképp valósult meg.

Ma Magyarországon leginkább a kisebbségi társadalom tagjai érintettek a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatával, amely azon személyek arányát jelenti, akik a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció vagy a munkaszegénység közül legalább egyben érintettek. A KSH 2020-as adatai szerint a roma népesség körében 66,6%, míg a nem romák körében 17,1%. Látszik, hogy kiemelten fontos nem csupán az anyagi, hanem az etnikai alapú társadalmi kirekesztettség kérdésével is foglalkozni.

²⁷ (KSH 2021)

²⁸ (L. Ritók, Egyre nagyobb a szegénység Magyarországon 2023)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

III. 4. A segítségnyújtás módjai

A mélyszegénységben élők támogatása széles skálán mozog mind léptékében, a támogatók személyében és mind pedig a juttatás milyenségében. Az anyagi juttatások gyakran inkább központosított, állami szférából érkeznek, s a szociális, mentális támogatás a civil szféra asztalának bizonyul. E felosztás természetesen nem kizárólagos és általános érvényű, ám véleményem szerint a vidéki gyakorlatban betöltött jelentőségük szerint így kategorizálhatók leegyszerűsítve.

III. 4. 1. A központi szociális ellátórendszer, mint az anyagi támogatás fő forrása

Az állami támogatásoknak több fajtája létezik. Pénzbeli támogatás, pályázható családsegítő támogatások és a családgondozás.

Jelentősebb pénzbeli támogatást a nagycsaládok számára a családi pótlék jelent (15.000 Ft / gyermek körülbelül). A feljebb is említett rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény évente kétszer 6-8000 Ft támogatást biztosít gyermekenként. Mivel a családjóléti támogatások (pl. CSOK, otthonfelújítási program) munkaviszonyhoz kötöttek, s a közfoglalkoztatás, ami általában a bevételt jelenti (a fekete munka mellett) nem számít munkaviszonynak, így ezen összegekre ők nem jogosultak.

Konkrét számokra fordítva egy - nem is a legrosszabb helyzetű - háztartás havi, anyagi helyzete:

apa (közfoglalkoztatott), anya (otthon van), 4 általános iskolás és fiatalabb korú kisgyermek

közfoglalkoztatás:	132.000 Ft	(adók: TB, SZJA, ...)	~ 90.000 Ft
gyes	23.000 Ft	(ha van)	23.000 Ft
családi adókedvezmény:	16.000 Ft	(4 gyermek esetén)	64.000 Ft
összesített családi bevétel:			177.000 Ft
egy főre jutó havi bevétel:			30.000 Ft

Az adatok²⁹ ezer forintra kerekítettek. A számítás nem vette figyelembe az évente kétszer igényelhető 6-8.000 Ft/gyermek gyermekvédelmi kedvezményt és egyéb eseti bevételeket, valamint a kiadások terén az állandó közmű- és egyéb infrastrukturális befizetési kötelezettségeket.

A már fogalmi szinten is említett gyerekvédelmi kedvezmény másik és legnagyobb előnye az ingyenes iskolai étkeztetés, ami nem csak tanítási napokon, hanem iskolai szünetben is igényelhető a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számára. Ez nagy segítséget jelent, hiszen gyakran nem tudnák sem fizetni, sem biztosítani az a minimális, viszonylag minőségi étkezést a gyermekek számára. Ez is ütközhet nem várt akadályba (pl. lakóhelytől messze fekvő ételosztási pont, kötelező műanyag ételhordó), de alapvetően működő kezdeményezésnek mondható.

²⁹ (Mohayné Farkas 2023.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

A családgondozás rendszere viszonylag ingatag Magyarországon. A bürokrácia és a kiégett - túlterhelt szociális munkaező (természetesen nem általánosítható, azonban több forrásból) inkább félelmet és bizalmatlanságot keltenek a családokban, akik tartanak a gyermekeik kiemelésétől.³⁰

III. 4. 2. A lokális segítségnyújtás pillérei

A helyi önkormányzatok nem hagyhatók figyelmen kívül, ha a lokális szintű kezdeményezésekről esik szó. Egy proaktív, kezdeményező polgármesternek van lehetősége pályázatokból finanszírozni programokat. Ez természetesen sok energiabefektetést igényel, azonban - hangsúlyozva az erős személyfüggőséget, de - működőképes modell lehet.

A civil szférában tapasztalható a mozgolódás, számos szervezet elhivatottan segít. Jelen van az egész országra kiterjedő, erős állami támogatással bíró szervezet (pl. Máltai Szeretetszolgálat), akik változatos kezdeményezésekkel és bevált programkoncepciókkal érkeznek a kiválasztott telepekre. A több százezer embernek segítséget nyújtó karitatív egyesület az adománygyűjtésen túl mindennapi ügyekben való intézkedéstől kezdve baba-mama programokkal, tanodával, a gyermekek zenetanításával, a sport bevonásával, s egyéb hasonló szociális fókuszú (ellentétben az anyagi fókuszú) projektekkel támogatja a mélyszegénységben élők mindennapjait.

Helyi szinten akár több hasonló kezdeményezés is működhet, akár civil egyesület, akár egyházi háttérű alapítvány formájában - a szegények megsegítését a nyugati keresztény értékrend magáénak vallja és sok esetben gyakorolja is.

IV. Lokális kontextus

IV. 1. Mélyben és Reményben Alapítvány

A Mélyben és Reményben Alapítvány (MRA) 2010-ben alakult a Kaposvár környéki és peremterületein mélyszegénységben élő családok támogatására. Anyagi segítségnyújtáson (ruhaosztás, élelmiszer-csomag-osztás) túl a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek fejlesztése, lehetőségeik bővítése és életszínvonaluk javítása kerül fókuszba, melynek a heti rendszerességű korrepetálás, ünnepek és tanítási szünet alatti egész napos foglalkozások és nyári tábor szervezése mind részét képezi. A szülők mindennapos problémáinak meghallgatásán és a lehetőségekhez mért hivatali ügyintézésen túl vetőmag-osztás, ingyenes turkálók és több, egyéb programokon való részvétel is biztosított számukra. Az elmúlt években öt család számára szervezett lakásvásárlási gyűjtés is sikerrel járt, melynek segítségével a családok nagyobb és élhetőbb házba tudtak költözni.

³⁰ (Mohayné Farkas 2023.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

IV. 2. A helyszín

Kaposvár a dél-dunántúli régióban fekszik, megyei jogú város, Somogy vármegye székhelye, Kaposvár Járás járási központja, amely az ország második legtöbb településből álló egysége. Közigazgatási területe több, mint 11000 hektár s közel 65000 fő lakja.

A törvénybe foglalt felzárkóztatási stratégia (Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030) helyi dokumentuma a jelenleg is hatályos Helyi Esélyegyenlőségi Program (2023-2028), amely egyfajta áttekintésül szolgál, célkitűzéseket fogalmaz meg és alapot szolgáltat a végrehajtásnak.

Kaposvár nem tartozik *mélyszegénység által sújtott települések* közé.³¹ Két szegregátum található a városban. A Pécsi utca és környéki területen koncentráltabb szegénység megsegítésére a Máltai Szeretetszolgálat települt be az elmúlt években, a Cseri dűlő kevésbé feltűnő és szembeötlő szegény területének felkarolására még nem alakult ki gyakorlat. A közelbe telepedett művelődési ház, amely a Cser városrész (Cseri dűlőtől északra, Kaposvár felé) rossz anyagi helyzetben tengődő lakosainak életét kívánja javítani, azonban a Cseri dűlőtől - peremhelyzetéből adódóan - nagy távolságra van.

Áttekintő térkép - a városhoz viszonyított helyzet (forrás: Google Earth, saját szerkesztés)

IV. 2. 1. A város peremén élő szegénység helyzete

A Kaposvár környéki mélyszegénység (Rinyakovácsi, Gige) és a városi szegregátumban (itt: Cseri dűlő) élő halmozottan hátrányos helyzetűek között akadnak eltérések a téri távolságokból és a különböző intézményesített keretektől adódóan.

A város peremére szorult mélyszegénység élettere jóval szűkösebb, mint a falusiaké. Itt 5-10 ember is

³¹ (Helyi Esélyegyenlőségi Program 2023-2028, 2022)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

elél a 18-20 m²-es házban, amely általában fürdőszoba nélkül, kerti csapba bevezetett vízzel és gáz hiányában fatüzeléssel megoldott fűtéssel van felszerelve. A falusiak régi, nagy alapterületű (persze elavult elektromos rendszerrel, fa tüzelésű kályhával fűtött) házakban, kialakult és működő iskolabusz-rendszerrel, az önkormányzat esetleges támogatásával élnek, míg a városi szegénységnek viszonylag nehéz hangot adni, könnyebben merülnek névtelenségbe, láthatatlanságba. Pozitívum viszont, hogy munkára több lehetőségük van és a középfokú iskoláztatás is - a térbeli közelség miatt - elérhetőbb a családok számára. Az itt felnövő gyermekek számára ismerősebb a város, mint jelenség, a maga tájékozódási rendszerével és tereivel.

		falusi mélyszegénység	városi szegregátum
fizikai adottságok	élettér	nagyobb	szűkösebb
	közmű kiépítettsége	csekély (van: áram, víz, nincs: gáz, csatornázás)	csekély (van: áram, víz, nincs: gáz, csatornázás)
	közlekedési infrastruktúra	távolsági buszközlekedés ritka, vasút nincs	helyi buszmegálló elérhető távolságban
oktatás helyzete	alapszintű oktatás	alacsonyabb szintű oktatás fejlesztés (pszichológus, logopédia) nincs ingyenes különóra (sport, zene) lehet	magasabb színvonal fejlesztés (pszichológus, logopédia) van ingyenes különóra (sport, zene) kevésbé
	középszintű oktatás	ritka és kötött bejutási lehetőség (+ismeretlen városi tájékozódás nehézsége)	könnyebben elérhető
megélhetési lehetőségek	munkahely lehetőség	közfoglalkoztatás dominál (mezőgazdasági munka)	alkalmi munkák
	lakhatás megoldása	olcsóbb	drágább
szociális háló	programok elérhetősége	kevés, de elérhető (helyi)	több, de távoli (központban)

Nem egyértelműen jobb - rosszabb vagy könnyebb - nehezebb egyik helyzet sem, viszont fontos látni a térbeli helyzetből adódó különbségeket, amelyek rávilágíthatnak az adott csoportot esetleg erősebben sújtó problémákra, s az előtérbe kerülő nehézségek megértésére.

IV. 2. 2. Cseri dűlő

A Kaposvár déli részén fekvő Cseri dűlő területének nagy része jelenleg is zártkert. Vélhetően a XX. század második felében fellendülő iparosodás és lakótelepi építkezések során a városba betelepülő, korábban falusi életformát folytató családok a lakótelepen hiányolták a művelhető kertet, így a város szélén vettek kisebb telkeket a zöldség- és gyümölcsstermesztés céljából. Az évek alatt egyre több telekre épül ház, minimális méretekkel (1 szoba+konyha+szuterén szinttel), s lassan a vizet (kerti csap)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

és a villanyt is bevezetik. A terület takaros képet mutatott. Azonban ahogy az első beköltöző generáció megöregedett, a következő nemzedéknek már nem volt igénye ilyesfajta termeléshez, a dűlő sok telkét eladták, azok elértéktelenedtek. Jelenleg a faluról beköltöző szegény, többségében roma lakosságnak ad otthont, akiknek a panellakás sem megfizethető opció.³²

A Cseri dűlő fókuszterülete a három utca, ahol a legnagyobb szegénység koncentrálódik: Körte utca, Barack utca és Cseresznye utca (forrás: Google Earth, saját szerkesztés)

A dűlő a Kaposváron számoltartott két szegregátum egyike. A 2016-os adatok szerint 57 bejegyzett lakosa van a szegregátumként számon tartott területnek³³, azonban a Mélyben és Reményben Alapítvány munkatársainak tapasztalatai alapján a valódi létszám valószínűleg ennek a többszöröse. A városi közgyűlésen elhangzottak is erre engednek következtetni, amely szerint „oda nem is jelentkeznek be emberek, oda jönnek, egyszer csak jönnek, aztán 20 m²-en amikor leellenőrizzük valamikor 20 embert találunk.”³⁴

A területen villany és a legtöbb helyen (a legdélebben fekvő részek kivételével) vízellátás biztosított. Néhol, ahol megengedhették maguknak, ott a házba be van vezetve a víz, ahol nem, ott csupán a kerti csap látja el az ottlakókat.³⁵ Vízelvezetés, csatornázás nincs. A postaládák a dűlőbe vezető út mellett sorakoznak, a postaszolgálat nem megy be a területre.

A dűlőben nem sok helyen van kerítés, az üres telkeken keresztül szabad a gyalogos közlekedés. Az utcák murvával vannak leaszorva, de a biztonság hiánya, a szűkös helyek és az időjárásnak kiszolgáltatott

³² (Mohayné Farkas 2023.)

³³ (Helyi Esélyegyenlőségi Program 2023-2028, 2022)

³⁴ (Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése, Közmeghallgatás, 2016)

³⁵ (Mohayné Farkas 2023.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

útminőség miatt nem mindenki mer bemenni. A gyalogos ösvények inkább csak a természetből kitaposott földutak, melyek organikus, szükség által életre hívva alakultak ki s az időjárásnak megfelelően sárosak, havasak, csúszósak.

A terület domborzati viszonyai is nehezítik a közlekedést. A Körte utca és a Cseresznye utca körülbelül 10 méterrel fekszik magasabban, mint a közrefogott árokban kanyargó Barack utca.

A dűlő közműellátottsága (forrás: E-közmű)

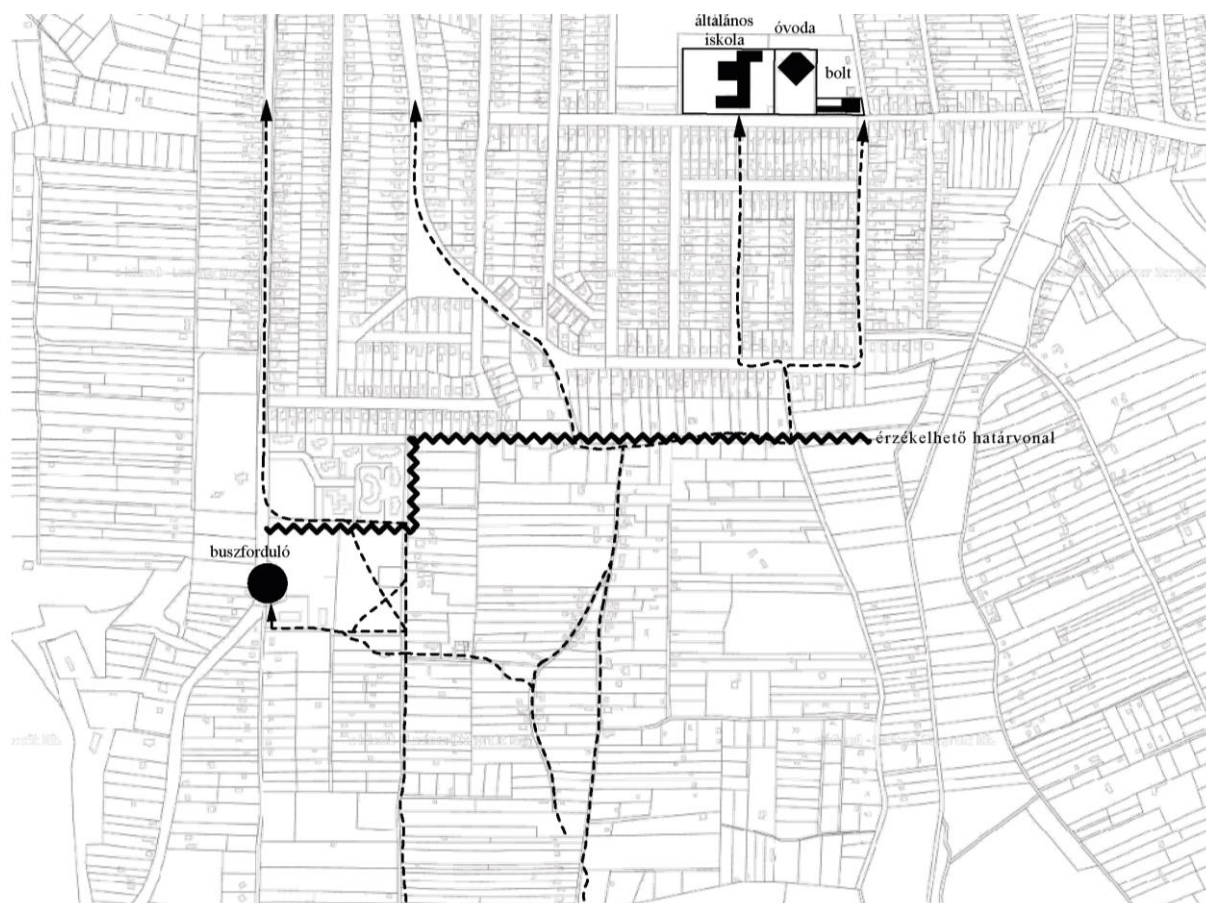

A felülnézetben látszanak a kitaposott utak, amelyek keresztbe-kasul szelik át a fizikai határok nélkül álló telkeket. (forrás: E-közmű)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

A dűlőben lakók két leggyakoribb úticélja az általános iskola - óvoda - bolt tömbje (+orvosi rendelő) és a legközelebbi buszforduló, ahonnan be tudnak jutni a városba tömegközlekedéssel.³⁶

Főbb útvonalak a Cseri dűlő területéről a városi úticélok felé. (forrás: E-közmű, saját szerkesztés)

IV. 3. Fotódokumentáció

³⁶ (Mohayné Farkas 2023.)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

Városkép néhány száz méterre a Cseri dűlőtől (Cser városrész). (saját fénykép)

A jóléti társadalom arca a szegregátum felől. (saját fénykép)

Az út menti postaládák a dűlő kezdetét jelzik.. (saját fénykép)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

Cseresznye utca - Barack utca elágazása. (saját fénykép)

Barack utca lát képe a Körte utca felől induló ösvényről. (saját fénykép)

Körte utca kanyarog a város felé. (saját fénykép)

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

Körte utcai lakóház. Lakóinak száma: ismeretlen. (saját fénykép)

Barack utcai lakóházak. A jobb oldali ház jelenlegi lakói: 3 fő. Korábbi ház lakóinak száma: 10 fő. (saját fénykép)

Körte utca végi lakóház. Jelenlegi lakója: egy felnőtt férfi. Korábbi lakóinak száma: 5 fő. (saját fénykép)

V. Következtetések

V. 1. Elméleti következtetések

A társadalomtudományok térelméleti megközelítései rávilágítottak arra, hogy a tér többretegű. A fizikai és társadalmi tér folytonos kölcsönhatása, a cselekvések útján létrejövő terek, a habitustól függő értelmezési lehetőségek és az atmoszféra hatása mind összefügg, s ezek együttesének strukturáló hatására van az egyénre nézve (mindamelllett, hogy maga a szubjektum maga is alakítja e rendszereket.)

→ **Az anyagi és szociális támogatáson kívül a különböző környezeti struktúrákkal való megismertetés előremutató lehet, melynek eredményeképp a saját viselkedésrendszeren túllépve a többségi társadalom által elfogadott normák beivódásával könnyíthető a mobilizáció.**

Az előzmények nélküli, viszonylag hirtelen iskolai integrációs kísérletek (az otthonuktól gyakran távoli, teljesen ismeretlen és idegen környezet, egyedüllét, kudarcok), amelyek a fentebb megfogalmazott környezetváltoztatás jótékony hatásával operálnak, tapasztalatok alapján gyakran kudarcba fulladnak.

→ **A fizikai környezettel, mint formáló erővel csak több lépésben, tudatosan felépített megismertetésen keresztül lehet fenntartható eredményt elérni.**

A Mélyben és Reményben Alapítvány támogatásának térbeli rendszere:

támogatottak otthona	családlátogatás	hetente
belvárosi iroda	korrepetálás	hetente
Kaposvár belvárosa	egyéb program	havonta
Balaton és/vagy Budapest	kirándulás	évente

→ **A változatos térbeliséget mutató paletta kiteljesítésére jó gyakorlat lehet a HHH-s gyermekek és családjaik közelében való tartózkodás a mindennapok szintjén.** A jelenlegi, heti néhány találkozási alkalmon kívül biztosított állandó ottlét a szervezett programok egy új és más fizikai struktúrát is beemelhet a mindennapjaikba a szervezett programok egyértelmű előny. Az alapvető modell több helyütt már megvalósult különböző egyesületek keze alatt, amely a MRA számára is egy jó továbblépési irányt jelöl ki.

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

célközönség: felnőttek, kisgyermek

- baba - mama foglalkozás: játék, fejlesztés, védőnői tanácsadás, babatorna, dietetikus, gyerekneurológus, gyógytornász, ...
- felnőtteknek tanácsadás: egészségügyi, jogi, műszaki, ügyintézésbeli segítség
- mosási, tisztálkodási, (főzési) lehetőség

kora délután

célközönség: általános iskolás korosztály

- tanoda: tanulás, étel, játék, fejlesztés (alsós és felsős csoport külön, 10-15 fős csoportok)

késő délután

célközönség: középiskolások, fiatal felnőttek

- szervezetlen közösségi együttlét: beszélgetés, sportolás, számítógépezési lehetőség, étel
- szervezett program: filmnézés, főzés, zenélés

Hétfvégén, szünidőben:

- közösségi programok általában korcsoportonként, néha mindenkinek (egész családnak): játék, vetélkedő
- tematikus napok (sportnap, cigány táncház, cigány kultúra, ...)
- közös főzés/bográcsozás
- vallási programok

Hivatkozások

Berger, Viktor. „Térbeliség és társadalmiság konceptualizálási kísérletei a szociológiaelméletben a 19. század végétől napjainkig.” In *Tér, tudomány, történet*, szerző: Eszter Pál, 13-29. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2019.

–. *Térré szőtt társadalmiság*. Budapest: L'Harmattan Kiadó; Könyvpont Kiadó, 2018.

Berki, Márton. „A térbeliség trialektikája.” *Tér és Társadalom*, 2015. II. 15.: 3-17.

Dúll, Andrea. *Helyek, tárgyak, viselkedés. Környezetpszichológiai tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan, 2009.

Herzberger, Herman. *Lessons for Students in Architecture*. Rotterdam: 010 Publishers, 1991.

Hory, Gergely. „Az elsajátítás értelmezése 20. és 21. századi térelméletekben, és egy vizsgálati keretrendszerének megalapozása.” *Építés - Építészettudomány*, 2023. 51 3-4.: 345-366.

L. Ritók, Nóra, kérdező: Lakner Zoltán. *Egyre nagyobb a szegénység Magyarországon* (2023. július 9).

–. *Láthatatlan Magyarország*. Budapest: Tea Kiadó, 2017.

Mohayné Farkas, Ibolya, kérdező: Mohay. Klára. *A Mélyben és Reményben Alapítvány tapasztalatai* (2023.. január 03.).

Pál, Eszter. „Tér-kép és szociológia. A "marginális ember" és az "idegen" metaforái.” In *Tér, tudomány, történet*, szerző: Eszter Pál, 95-115. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2019.

Sendra, Pablo, és Richard Sennett. *A rendezetlenség megtervezése*. Budapest: Pallas Athéné Kiadó, 2020.

Soja, Edward W. „Harmadiktér, A földrajzi képzelőerő határainak kiterjesztése.” In *Tér - elmélet - kultúra, Interdiszciplináris térelméleti szöveggyűjtemény*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2019.

Függelék

Interjú a Mélyben és Reményben Alapítvány vezetőjével (2024. 01. 03.)

Mohayné Farkas Ibolyát a tanulmányhoz kapcsolható, releváns információkról, tapasztalatokról kérdeztem. Interneten elérhetőek további anyagok, a különböző interjúk, a Facebook-oldal és a honlap is tartalmaz éppen aktuális híreket az alapítvány működésével kapcsolatban, így a kérdések fókuszában inkább személyes tapasztalatok, meglátások álltak.

A családok milyen támogatást kapnak az államtól? A szociális ellátórendszer milyen központi segítséget tud nyújtani?

Ezek a családok mindannyian gyermekvédelmi kedvezményben részesülnek, gyermekeik HHH-sok, azaz alacsony jövedelműek és a szülők iskolai végzettsége alacsony. Az iskolai ingyenes étkezés ehhez kötött, ez nagyon nagy segítség, mert egyébként gyakran nem tudnák kifizetni az étkezés árát. Ez iskolai szünetben is megvalósul, biztosítja az állam. Faluhelyen az iskolabusz elviszi gyakorlatilag házhoz az ételt, Kaposváron viszont elég messze van a lakhelyüktől ételosztási pont. Ők általában nem igénylik - nincs éthordójuk (ez pénz, több gyerekre pláne - gondoljunk bele, egy 3 gyerekes családnak 6 ételhordó lehet már 15.000 Ft akár) és a távolságot is macerás leküzdeni. Vannak neuralgikus pontok, de alapvetően jó rendszer.

Ezen kívül gyakorlatilag nincs semmilyen támogatás. Általában a szülők közül egyikük közmunkában foglalkoztatott - ez ma 132.000 Ft-ot jelent egy hónapban - amiből ugyanúgy vannak adót és TB-járulékot. Ha jogosultak családi adókedvezményre, akkor kézhez kapják a teljes összeget, ha nem, akkor 93.000 Ft-ot. Egy 3-4 gyerekes család családi pótlékkal együtt 150.000- 200.000 Ft-ból él. Egy főre vetítve nagyon alacsony összeg jön ki: 30-40.000 Ft/hó. Ebből kell számlákat fizetni, élelmet, gyógyszert, bérletet vásárolni.

Az állam lényegében nem támogatja ezeket a családokat. Az összes lakástámogatás (CSOK, Babaváró, Otthonfelújítási támogatás) különböző hosszúságú állandó munkaviszonyhoz kötött. A közfoglalkoztatás nem minősül munkaviszonynak, így ezekből az érdemi családjóléti támogatásokból ezek a családok nem részesülnek. A lakhatási problémára állami részről nincs támogatási lehetőség, minimálisan sikerül. Tűzifa támogatás kb. 1m³/év, ez néhány hétig elég, ha egy helyen tüzelnek, akkor is maximum egy hónap. Rezszi-kedvezményekből is ki vannak zárva, hiszen gázfűtés nincs, fával fűtenek, aminek az ára nagyon magas, jelenleg minimum 30.000 Ft/m³, és még rájön a szállítási költség is.

A gyerekek iskoláztatásához mostanság kezdenek támogatást adni, iskolatámogatási csomagok érkeznek szeptember közepén. A támogatás minden évben más korosztályt céloz, így elég

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

kiszámíthatatlan, de valami működik.

Azok a támogatások működnek, amik valamilyen szinten lokális kézbe vannak kihelyezve. Egy-egy agilisabb polgármester több mindent meg tud szervezni, akár program, akár csomag szinten. Például Gigében nyaranta 1 hét alatt minden gyereket elvisznek a Virág-fürdőbe, le van szervezve a busz, a belépő, stb. Tehát lehet szerezni programokra pénzt, de ez nagyon polgármester-függő.

És egyéb civil szervezetek is működnek. A Máltai Szeretetszolgálat Szimfónia programja, ahol fiatal zenetanárok ingyenesen tanítják a HHH-s iskolásokat, szünetekben még házhoz is mennek, biztosítanak ingyenesen hangszer, stb. Ezen kívül sport területen szegényebb járásokban focisulit szerveznek, célzottan a szegény gyerekek számára, edzés helyszínére szállítás, felszerelés, cipő, ruha biztosításával. Ezek nagyon jó kezdeményezések.

Azonban a legnagyobb probléma a zárt, ingerszegény környezet. A lakótér főként télen szűkös, egy 15-25 m²-es helyiség. Ez a helyiség a konyha, az étkező, a nappali, és az egész család hálója egyszerre. Általában 3-4 különböző korú gyermek és 2 felnőtt él benne, hétvégén a nap 24 órájában. Hogyan tudna nyugodtan aludni a csecsemő, játszani a kisgyermek, tanulni az iskolás, főzni, házimunkát végezni az édesanya? Ha jó képességekkel születik egy gyermek, ő sem képes megfelelően fejlődni egy ilyen térben. A házakban szegényes a berendezés: ágyak, szekrények és TV. Nagyon sok helyen nincs asztal és szék, íróasztal sehol. Hiányzik az inspiratív környezet, ami előhívná a gyermekekben rejlő képességeket. Olyan korlátoltságok vannak az élettérben, ami nem teszi lehetővé azt, hogy ha egy gyerek például akarna olvasni vagy elmélyülten tanulni, akkor sem tud. Egy 40 W-os izzó lóg a szoba közepén, testvérei TV-znek, szülei veszekednek... nincs tér, ahol fejlődni tudnának.

Alaptörvényben/gyerekvédelmi törvényben deklarált, hogy egy gyereket sem lehet kiemelni a családból azért, mert éheznek. De nincs törvényi háttér arra, hogy ne éhezzen a gyerek – nem is beszélve ruháról és szellemi javokról, amikhez nem jutnak hozzá.

Mi a helyzet a családgondozókkal, szociális munkásokkal?

Túl bürokratizált a rendszer. A családgondozók, a védőnőknek olyan szinten kell dokumentálni a tevékenységet, hogy nincs is idő csinálni...

Havonta/kéthavonta egyszer jutnak el a családokhoz, és csak azokhoz a családokhoz, ahol „baj van”. Így a szegény családokban kialakult az a vélemény, hogy az ellátórendszer egyetlenegy feladata az, hogy megállapítsa: mikor annyira rossz a helyzet, hogy a gyereket ki kell emelni.

Emiatt a családok be sem merik vallani a problémát, nem mernek segítséget kérni, mert attól félnek, hogy kiemelik a gyerekeket. Róka fogta csuka.

Falvakban a lojalitás megfigyelhető – iskola, óvoda, polgármester nem jelenti a gyámhivatal felé a

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

problémát, mert „nem akarják feldobni” a családot, nehogy intézetbe vigyék a gyereket.

Tehát az ellátórendszer (védőnő, családgondozó, gyámhivatal) lényegében nem nyújt segítséget. Azt vizsgálják, hogy hol akkora a probléma, hogy kiemeljék a gyereket.

Hogyan lehet nyúlni egy ilyen témához, milyen gátak - akár emberi, akár rendszerszintű - vannak?

Egy példát mondanék arra, hogy az iskola, ahol ezek a gyermekek tanulnak, a pedagógus, aki tanítja őket, mennyire nincsen tisztába azzal, honnan jönnek, hol és hogyan élnek ezek a gyerekek?

A Cseri dűlőben nincs szilárd burkolatú út, nincs járda, nincs közvilágítás, nincs vízelvezetés, így nyakig ér a sár. Zártkert. Általában nincs kerítés, nincs kapu, esetleg néhány megmaradt kerítésoszlop jelzi a telekhatárt. Mi rendszeresen összekötőként működünk az iskola és a család között. Egyik pedagógus többször is megkeresett, hogy segítsünk aláírni egy papírt az anyukával, de sokadszorra sem sikerült jól. Mikor elzárkóztam, hogy harmadszorra is én menjek ki aláírni a papírt, akkor a pedagógus hosszú csend és egy nagy sóhaj után azt mondta: „Hát akkor majd kimegyek én.... és akkor legfeljebb becsengetek.” Nos ebből az egyetlen mondatból világosan látszik, hogy a tanítónéninek fogalma sincs a körülményekről. A háznál nem hogy csengő nincs, hanem még kapu sem. Nekünk is rendszeresen a kapufélfába kapaszkodva, egy sártengeren átküzdve magunkat tudunk csak bemenni. A pedagógus pedig úgy beszélt róla, mintha a városi szövetben lenne egy normál családi ház.

Iskolarendszerrel kapcsolatos van másik rossz tapasztalatom is sajnos. Kaposváron is az integráció a bűvös szó, mint mindenhol. Problémát a szegregációban látják, hiszen szegény cigánygyerekeket szegregáltan oktatják, ezért integrálni kell. Ennek módja, hogy a Cseri dűlő nyolc utcáját felosztották a Kaposvár nyolc általános iskolája között. Ez a gyakorlatban a következőt jelenti: a kisgyerek elindul fél 7 körül - sáron, mocskon át, hiszen mint már mondtam sok helyen burkolt út sincs, sötétben, buszra száll. Elmegy az állomásra és átszáll egy másik buszra. Az iskolába megérkezik, sárosan mocskosan... Már itt kiviláglik a kontraszt a többi gyerekhez képest, akik kocsiból vagy a szomszédos lakótelepről sétálnak be. Nos, az egyik anyuka bevállalta, hogy oda menjen [a távol eső, belvárosi iskolába] a legkisebb fia. A család 7 gyerek: 2 középiskolás, 2 általános iskolás, ott van az elsős kisfiú, van egy ovis és egy otthonlévő kicsi. El kéne vinni a legkisebbet a város túlvégére a legkisebbet úgy, hogy a többi gyerek a közelibe jár. Anyuka bevállalta az integrációs kísérletet, elkezdte az első osztályt a kisfiú. Egyik nővére nagyon jó tanuló, így felmerült, hogy mi lenne, ha átíratná őt is az integrált suliba? Így a kisgyerek nem lenne egyedül az iskolában, az úton is lenne aki vigyáz rá - teljesen logikus és emberi lépés lenne. És tényleg, a nagylány is jó tanuló. Hát nem jött össze valahogy. Gondoltam elmegyek, beszélek az igazgatóval, hátha lehet mégis mit tenni. Az igazgatónő a szemembe mondta, hogy nem fog felvenni még egy cigánygyereket. Az állam kötelezte a kisfiú felvételére, de ő a nővérét biztosan

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

nem fogja felvenni. „Ennek a gyerekek sem itt van a helye.” Döbbenetes ez a fajta lezárás, elutasítás, s hogy mekkora keserűséget szül.

A gyerekek kiemelésének embertelensége is döbbenetes. Volt ahol úgy vitték el, hogy reggel elment a gyerek oviba, ott délután megjelent a gyámügyes és elvitte a gyereket az intézetbe. Szülők és gyerekek is mélyen traumatizálva.

Ismétlem sok keserűség gyűlik össze az emberben az évek során. Ezek kiemelt esetek, persze lehet jó tapasztalat is. De a rossz nagyon mélyre hatol.

... és a támogatottak részéről?

A támogatottak részéről sokszor a butaság megdöbbenő - nem látják át a dolgokat. Magyarázzuk nekik, de hiába, elkezd valaki üzletelni, s egyre rosszabb üzleteket köt, nem veszik észre. Egy konkrét példával szemléltetve: megvesz egy autót 50.000 Ft-ért, hogy ő azt szétbontja. Így is történt, dolgozott vele, mindent vasat szétválogatott, vastelepre szállította, a fuvarért még 10.000 Ft-ért fizetett. A végén a telepen kapott érte 30.000 Ft-ot. És milyen boldog volt vele! Nehéz ezzel küzdeni. Anyukák a gyereknevelésben ugyanez. Legjobbat akarják a gyerekek - kóla, energiaital, telefon a 2-3 éves gyerekek. Hiába mondjuk, nem hiszik el, hogy ez a buta jóakarát. A buta szeretet mennyi kárt tud okoznia következő nemzedéknek.

Elkeserítő és nagyon rossz nézni, amikor egy jó képességű gyerek még a középiskolát (autószerelő) sem fejezi be... A közeg ereje, a tehetetlenség, visszahúzza azokat is, akik többre is képesek lennének.

Persze betett a covid - nem volt iskola, hiszen nem volt otthon számítógép, wifi, asztal... meg nyilván kamasz, minek is tanulna... Gyakorlati helyre is nehezen vették fel, rajta nagyon látszik, hogy cigány, nem bíznak benne. Sok minden közrejátszott, de hát elkeserítő.

Ráadásul van egy olyan réteg, aki e szegény emberekből él. Legtöbben feketén dolgoznak, nem képesek rendszeres állandó munkát vállalni, így építkezésen, erdőben találnak pénzkereseti forrást. Van egy apuka, nem tud írni, csak a saját nevét, olvasni is nagyon nehezen, keveset. Dolgozott, bicikliszerelést 2-3 hónapig, eleinte kapott pénzt, egyre kevesebbet, a vége felé nem semmit. Elment a főnökhöz, mire az ráuszította a kutyákat. Állította a munkás ember, hogy az elején szerződést írtak alá, így hát elmentünk, elővették és megnézték. Önkéntes szerződés volt...

Az uzorás világ még szomorúbb. Tényleg vannak, akik őket, a legkiszolgáltatottabbakat zsákmányolják ki. Az is elég rendszeres, hogy elmennek építkezésre dolgozni, és ők akiket utoljára kifizet a főnök. Ha nem marad pénz, akkor csak a felét fizeti, vagy annyit sem. Nem tudnak mit csinálni.

Egymással milyen a kapcsolat, „szomszédsági viszony”, valamennyire segítik a másikat?

Nem. Állandó az ellenségeskedés és a harag, a másik hibáztatása. Ezen sokat dolgozunk az

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

alapítványban, hogy le tudjuk győzni. Vidéki-városi, közsőrús-beás... Mindenkinek van indoka, hogy miért utálják egymást.

Most egyik vidéki fiú dadog. Persze elkezdtek csúfolni, Nem vagyunk egyformák, mindenki különbözik, beszélgettünk velük erről... De ez nagyon nehéz probléma.

Szerintem ez a méltánytalan helyzet nagyrészt annak köszönhető, hogy nem fognak össze, hogy nem tudnak egységesen fellépni a saját jogaikért, érdekeikért. Hanem kölcsönösen utálják egymást. A politikában is ha egy cigány fellép, akkor csak a saját népét képviseli (beás, lovári, közsőrús). Az utálat és ellenségeskedés a mélyszegénységből kiemelkedett rétegnél is megvan.

Ez miért van? Generációs berögződések, nevelés?

Több oka van. A kilátástalanság és nyomorúságot, amiben benne élnek, a szülők nem mondhatják, a saját hibájuknak, ezért mindig okolnak valamit. Méltánytalan helyzet, amiben vannak, s nem teljesen az ő hibájuk, ez igaz. De mindig keresik, hogy ki a hibás! Magukat felmentik, és mindenki hibás. Tanár, iskola, gyámhivatal, sokszor még a mi, a támogatók is...

Ezt is próbáljuk tanítani nekik, hogy mindenki hibázik, majd legközelebb jobb lesz.

Mi a tapasztalat, milyen különbségek vannak vagy mit érdemes tudni, ami esetleg a segítő szánfék gátja lehet, ha nem értjük meg?

Nagyon bizalmatlanok. Rengeteg rossz tapasztalatuk volt a külvilággal, ezért bizalmatlanok. Eleinte nagyon sok idő volt, mire leomlottak a faltat. Első táborra 18 meghívott gyerekből a tábor kezdete előtt egy héttel úgy nézett ki, hogy 5-en jönnek el, s szinte minden programnál ez volt az elején. Cápa a Balatonban, vérfarkas az erdőben, ilyen híreknek bedőlnek, elhiszik. Félnak. Féltik a gyerekeiket. Azt gondolom, hogy az egyetlen kincsük a gyerek. Nincs aranyórájuk vagy herendi porcelánjuk - a gyerek a kincs. Féltik, túlféltik. Egy táborba elengedni egy 14 éves lányt nagyon félelmetes. Fél évig kell győzködni a szülőket, hogy nem lesz baja! Félti, ki fog rájuk vigyázni?? Most is 6. osztályosok, 12 éveseket nem engedték el. Hiszen a gyerek csak azt eszi meg, amit ő, az anyuka főz. Nevetségesnek tűnhet, de komolyan gondolják.

Tehát elég sok időnek kell eltelnie, hogy a bizalmatlanság-félelem leépüljön és megbízzanak bennünk. S a bizalom nagyon személyes. „lbolya néni, ugye maga fog vigyázni a gyerekemre?”

Ez nagyon gátló tényező a gyerekre nézve. Ha kimozdítjuk ebből az ingerszegény környezetből, akkor az sokat jelenthet! A kamaszok látják ezt. „Csak ne kelljen otthon lenni!”

Milyen a hozzáállás a többségi társadalom, a magyarok felé?

Nincs utálat, de látják mennyivel több lehetőségük van a magyaroknak, mint nekik.

Az egyik „integrált iskolában” minden évben két osztály van - gyakorlatilag az egyik magyar, a másik

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

cigány. Nyilván ez nem hivatalos, de mégis így osztják be. Az iskola úgy néz ki, hogy a földszint egyik oldalán vannak az alsós A osztályok: 1/a 2/a 3/a 4/a. Ők a jobboldali udvarra mennek ki a szünetbe. A másik oldalon elhelyezkedő 1/b 2/b 3/b 4/b a másik udvarra megy. Az a-sok Bécsbe mennek osztálykirándulni, a b-sek a Berzsényi parkba és fagyiznak egyet a közeli fagyizóban. A felsősök a Töröcskei tóhoz. Ezt ők látják, tisztán! Olyan szinten, hogy a karácsonyi-adventi kitelepült kaposvári vásárba sétálva a kérdésre, hogy voltak-e itt sétálni az iskolával az a válasz, hogy „nem, ezt nem nekünk csinálták.” Tudják, hogy ők nem oda illenek.

Velem mindenhova eljönnek. De ha eljönnek velem a balatoni Platán strandra, ott még a legmelegebb nyári napon is mindig kiürül körülöttünk a hely.

Erről beszélgettek velük?

Nem. Inkább kifelé. Régebben volt egy olyan program, hogy szombat délelőtt a játszótérre behozták a gyerekeket. Ott volt az egyik helyi politikus az unokájával véletlenül. Láttuk, hogy zavarja ez a helyzet: az ő unokája a cigány gyerekek között. Odamentem bemutatkozni, hogy alapítvány vagyunk, támogatjuk őket, hogy ez nekik mekkora élmény, milyen nagy dolog, hogy itt lehetnek ezen a gyönyörű városi játszótéren... ugye nem baj? Hát persze, hogy nem – erre nem is lehetett mást mondani. De azért maradt bennem egy kis keserűség....

Azért nem szabad elmenni amellet, hogy az emberek nagy része pozitívan áll hozzá! Például amikor bemegyünk délelőtt a Szent Imrébe [templom], és szentségimádás van, én mindig odamegyek elmondani, hogy kicsit járkálni fogunk, kicsit lehet, hogy hangosak lesznek... És mindig az a válasz, hogy „persze, gyertek csak, gyertek gyakrabban..!”

Fagyizni is amikor megyünk, mindig ugyanarra a helyre, látják, ismernek már, hogy kik vagyunk – „Magának már ingyen lesz!”. Tehát nem csupa negatív tapasztalat van.

Beszélgessünk egy kicsit a Cseri-dűlő helyzetéről!

Cseri-dűlő Kaposvár déli részén zárkerti terület. Amikor a '60-as években Kaposvár fejlődésnek indult és jelentős volt a beköltözés, bevonzotta a falusiakat. Nagyrészt lakótelepre költöztek, ahol nem tudták a megszokott falusi életmódot folytatni. Ezért ilyen zárkerti rész alakult ki sokféle, ahol ezek az emberek a kis telkeiket művelték – krumpli, diófa, gyümölcsfa, zöldséges. Aztán a '80-as években házak is elkezdtek épülni (szoba-konyha-szuterén) aztán a vizet, villanyt bevezették. Kellems kis környék alakult ki.

De ezek az emberek, akik beköltöztek, megöregedtek vagy meghaltak, s nem tudták folytatni ezt az életformát, a következő generáció pedig nem is akarta. Elértéktelenedtek ezek a telkek. Megvették azok, akiknek nem volt pénzük és igény szintjük a panelhoz. Fürdőszoba még ma is nagyon kevés házban van.

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

Így állandó lakosként, lakóházként használták ezeket a házakat a szegény cigány családok. Nincs burkolt út most sem – murvával leszórják 3-4 évente. Villanyoszlop körülbelül 20 méterenként áll lámpával, a keskeny utcákon nincs csatornázás. Még olyat is láttam, hogy ahol automata mosógép van, ott az utcára vezették ki a slagon keresztül. Ez egy ilyen környék.

Alapvetően gyalogos a közlekedés és sok elhagyott telek van. Ezeken az elhagyott telkeken szabadon átközlekednek, ezek az igazi közlekedési útvonalak, ahova érdemes lehet egy ilyen házat letenni.

A Cseri dűlő hat párhuzamos utca. Egyik utca légvonalban csak 80 m a másik utcából, de csak gyalog lehet átmenni, kocsival meg kell kerülni az egész dűlőt. Tömegközlekedés nem jön ki ide, a két közlekedési cél az iskola – óvoda – bolt hármasa és a buszforduló, ahonnan a városi buszállomásra lehet bejutni.

Mint már mondtam ez egy zártkert, kicsi, 15-18 m²-es házakkal. Néhány nagyobb ház van, ami több, mint bruttó 30 m². A terület lejtős, ezért építettek sok helyen szuterén szintet. A családok többsége 1szoba+konyha vagy 2szoba+szuterénben konyha felosztású házban él, általában sok gyerekkel.

Vannak olyan részek, amit nem lehet megközelíteni, tehát csak gyalog lehet odamenni – a dűlő legdélebbi része. Nem csoda, hogy nem megy ki a védőnő minden héten. (Amúgy a családok a tűzifa osztásból is kimaradnak, mert nincs olyan fuvaros, aki a dűlőbe kivinné a fát.)

A szűkös életteret nem győzöm hangsúlyozni. Az összes dűlős családnál 6-8 ember lakik, akiket ismerek, a támogatottaknál biztosan, de amennyire látom a többiek is hasonló körülmények között élnek.

A vidékieknél ez mindenféleképp szűkebb. Ott régi, nagy alapterületű házakban, elavult (30-50 éves) elektromos rendszerrel, fatüzelésű kályhával fűtött, hőszigetelés nélküli nyílászárókkal felszerelt házakban élnek. Az iskolabusz és az ételosztás rendszere megoldott. A városban nem. A városi programok elvárják, hogy odavigyék a gyerekeket, de nem viszik oda – hol a többi gyermekre kell vigyázni, hol a tűz nem aludhat ki télen.

Itt több és jobb munkalehetőség van! Mégiscsak város. Nem közfoglalkoztatás, abban inkább a vidéki mezőgazdaság pörög, itt főleg alkalmi munkából éldegélnek. A gyerekeknek is nagyobb esélyjel maradnak bent a középiskolában. Korán felkelni, buszra ülni, nem ismeretlen probléma, mint a vidékieknek. Ők egy kicsit magabiztosabbak, bátrabbak, jobban tájékozódnak.

Könnyebb kitörni a városiaknak?

Két évvel ezelőtt azt mondtam volna, hogy igen. Azt látom, hogy a vidéki családok elmaradottabbak, mint a kaposváriak – már csak a múltjukból adódóan. Azok, akik itt Kaposvár peremterületén laknak, ők magasabbról indultak. De egyébként most, hogy vidéken a Máltai Szeretetszolgálat ennyire erősen

SEGÍTŐ TÉR

A térbeliség szerepe a mélyszegénységben élő családok problémáinak megértésében és a segítségnyújtás módjában

jelen van, nem vagyok benne biztos. Mentorprogramot szerveznek, tehát hetente egy délután a kaposvári egyetemisták kimennek a 7-8-asokhoz, dumálnak, beszélgetnek velük, felviszik őket Budapestre fel, behozzák Kaposvárra.... Látszik, itt vidéken a plusz programok sokkal jobban működnek! A kaposváriaknak sajnos nincs ilyenre lehetőségük. A vidéki ambiciózusabb lányok el tudnak jönni - egy rendesebb párt találnak maguknak, aki városi vagy város-közeli és lehetőség nyílik elköltözniük. Persze van olyan is, aki innen megy ki falura, mert ott tudtak csak megfizethető házat venni.

Köszönöm a hosszú, tanulságos válaszokat!

Köszönöm.